

Погонски материјали 2

лабораторијске вежбе

Вискозност течних горива

■ Појам вискозности:

- мера унутрашњег отпора који се јавља при релативном кретању слојева флуида,
- овај отпор се јавља услед међумолекуларних сила у флуиду и између флуида и чврсте површине.

■ Проучавамо ламинарна струјања њутновских флуида.

Значај вискозности код течних горива

■ Дизел горива:

- утиче на квалитет распршивања,
- утиче на хабање делова пумпе високог притиска.

■ Уља за ложење:

- утиче на квалитет распршивања, а тиме непосредно на квалитет сагоревања (мање CO, мање чађи).

Врсте вискозности

■ Динамичка вискозност:

- карактеристика сваког флуида,
- произилази из Њутновог закона трења:

$$\eta = \frac{\tau}{\frac{dv}{dy}}$$

■ Кинематска вискозност:

- карактеристика сваког флуида,
- произилази из динамичке вискозности

$$\nu = \frac{\eta}{\rho}$$

Јединице мере за Вискозност

■ Динамичка Вискозност

- CGS: P (Поаз)
- SI: Pa·s (Паскал секунда)

■ Кинематска Вискозност

- CGS: St (Стокс)
- SI: m²/s (метар квадратни у секунди)

Старе јединице мере за ВИСКОЗНОСТ

- Условне (само за динамичку вискозност)
  - °E (степен Енглера)
  - Redwood seconds (секунде Редвуда)
  - Saybolt Universal Seconds (SUS или SSU секунде Сејболта)
- Не постоји аналитичка веза између старих и нових јединица за вискозност!

Утицај температуре и притиска на ВИСКОЗНОСТ

■ температура

- са порастом температуре вискозност течности нагло опада и обрнуто.

■ притисак

- са порастом притиска вискозност се не мења битно до притиска од неколико десетина МРа, а даље се мења према:

$$\eta_p = \eta_{\text{atm}} \cdot e^{k \cdot p}$$

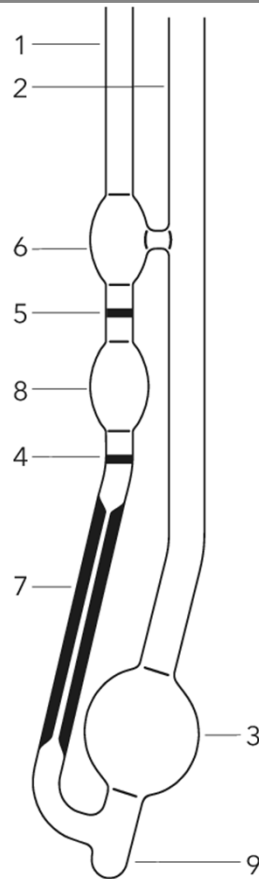
Методе за одређивање ВИСКОЗНОСТИ

1. Мерење **времена протицања** одређене количине течности кроз капилару или отвор кратке цеви.
2. Мерење **времена продирања тела** одређеног облика и тежине кроз посматрану течност.
3. Мерење **обртног момента** потребног за обртање цилиндра или диска у испитиваној течности при сталној брзини.
4. Мерење **времена пригушења осцилација** неког тела у испитиваном флуиду.

Одређивање кинематске вискозности методом Cannon Fenske рутинског вискозиметра (SRPS EN ISO 3104)

- 1 – цев са капиларом
- 2 – вентилациона цев
- 3 – резервоар
- 4 – горња прстенаста ознака M_2
- 5 – горња прстенаста ознака M_1
- 6 – сфера
- 7 – капилара
- 8 – мерни балон
- 9 – продужетак цеви

Cannon Fenske капиларе

рутински

за непрозирне течности

Одређивање динамичке вискозности методом Hörppler-a SRPS EN ISO 12058-1 (DIN 53015)

- мери се време продирања куглице (стаклене или челичне) кроз испитивану течност,
- време за које тело продре помножено са константом и разликом густина куглице и течности даје динамичку вискозност.

Одређивање динамичке вискозности методом Нөррлер-а

Погонски материјали 2, школска 2025/26 година,
4. лаб. вежба

Одређивање основних својстава мазивих масти

- Најважнија својства:
  - пенетрација,
  - температура капања,
  - отпорност на утицај воде,
  - стабилност подношења оптерећења.

Пенетрација мазивих масти

- **Пенетрација је мера за тврдоћу, конзистенцију мазиве масти.**
- Дефинише се дубином, израженом у $1/10$ mm, до које конус стандардних димензија и тежине продре слободним падом у испитивану маст у току 5 s при $t=25$ °C.
- **Врсте пенетрације:**
  - нерадна – на узорку директно из паковања,
  - радна – узорак претходно изложен гњечењу,
  - блок – за тврде масти.

Одређивање пенетрације мазивих масти пенетрометром

- Мерењем се добија пенетрација у тзв. Пенетрационим бројевима (1/10 mm).
- На основу пенетрационог броја одређује се NLGI број (укупно 7, од 0 до 6) који служи за класификацију масти (мека, средње тврда,...).

Индустријска вода

Вода се користи као:

- расхладни флуид,
- радни флуид,
- непосредни носилац енергије.

За индустријске потребе се користе природне воде. Оне нису ни механички ни хемијски чисте, тако да се пречишћавањем оспособљавају за индустријску примену.

Подела према пореклу

- атмосферску (киша, снег, град), садржи мање од **50 mg/kg соли**,
- површинску (реке, језера, мора), садржи **500-600 mg/kg (речна) до 35 g/kg (морска)**,
- подземну (изворска, бунарска, артерска), садржи око **200 mg/kg**.

Примесе у води

- механичке (груби дисперсоиди),
- колоидне (колоидни дисперсоиди),
- растворене (молекуларни дисперсоиди).

Механичке примесе у води

- **честице димензија већих од 10^{-7} m,**
- **ако је концентрација ових честица мања од 5 mg/kg природна вода се сматра прозирном.**

Колоидне примесе у води

- честице димензија $(1-100) \cdot 10^{-9}$ m,
- пролазе кроз папирни филтер,
- у овом стању налазе се једињења: Si, Al, Fe и органске материје настале распадањем биљних и животињских организама.

Растворене примесе у води

- то су молекули растворених соли, киселина и база,
- димензија мањих од $1 \cdot 10^{-9}$ m.

Уклањање примесе из воде

- механичке – таложењем и филтрирањем,
- растворене – другим поступцима.

Тврдоћа воде

- Соли растворене у води могу се поделити у две групе:
  - оне које воду чине тврдом (Ca, Mg),
  - остале соли (Na, Fe, Mn).
- Присуство растворених соли калцијума и магнезијума (ређе баријума и стронцијума) чини воду тврдом.

Врсте тврдоће воде

- карбонатна – привремена (T_k),
- некарбонатна – стална (T_n),
- укупна – општа (T_u).

Карбонатна – привремена тврдоћа воде

- чине је бикарбонати магнезијума и калцијума растворени у води,
- релативно лако се одстрањује термичким поступком (загревањем):

Некарбонатна – стална тврдоћа ✓ воде

- чине је све остале соли калцијума и магнезијума растворене у води (CaSO_4 , MgSO_4 , MgCl_2 итд.),
- не може се одстранити термичким поступком.

Укупна – општа тврдоћа воде

- чине је све соли магнезијума и калцијума растворене у води,
- једнака је збиру претходне две.

Јединице за тврдоћу воде

- mval/dm^3 , mmol/dm^3
- ppm
- степени тврдоће:
  - немачки ($^{\circ}\text{d}$),
  - француски ($^{\circ}\text{f}$),
  - енглески ($^{\circ}\text{e}$),
  - амерички ($^{\circ}\text{a}$).

Односи између јединица за тврдоћу воде

- 1 mmol/dm^3 56 mg CaO/dm^3 ,
- 1 val/dm^3 28 mg CaO/dm^3 ,
- 1°d 10 mg CaO/dm^3 ,
- 1°f $10 \text{ mg CaCO}_3/\text{dm}^3 = 5,6 \text{ mg CaO/dm}^3$,
- 1 ppm CaCO_3 $1 \text{ mg CaCO}_3/\text{dm}^3 = 0,56 \text{ mg CaO/dm}^3$.

- $1 \text{ mmol/dm}^3 = 2 \text{ mval/dm}^3$ – за двовалентне катјоне
- $1 \text{ mmol/dm}^3 = 1 \text{ mval/dm}^3$ – за једновалентне катјоне
- $1 \text{ mval/dm}^3 = 2,8^\circ\text{d} = 5^\circ\text{f} = 50 \text{ ppm CaCO}_3$

Подела воде према укупној тврдоћи израженој у $^{\circ}\text{d}$

- врло мека (0-4) $^{\circ}\text{d}$,
- мека (4-8) $^{\circ}\text{d}$,
- средње тврдоће (8-16) $^{\circ}\text{d}$,
- тврда (16-30) $^{\circ}\text{d}$,
- врло тврда >30 $^{\circ}\text{d}$.

Одређивање тврдоће воде

- одређивање укупне тврдоће воде,
- одређивање привремене тврдоће воде,
- стална се одређује као разлика претходне две.

Киселост воде

- **Последица присуства растворених јона водоника у води.**
- Зависно од количине катјона (+) и анјона (-) у води активна реакција воде може бити:
  - кисела,
  - неутрална,
  - базна.
- **Вода је неутрална ако се у њој налазе једнаке количине катјона (H^+) и анјона (OH^-).**

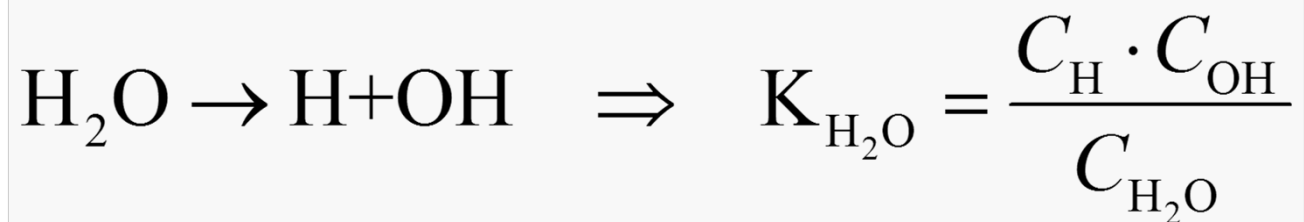

pH вредност

- мера киселости воде,
- **неименован број – степен концентрације водоникових јона у води,**
- име потиче од енглеских ознака:
  - р прво слово речи power (степен),
  - Н ознака водоника.

pH вредност

Температура (°C)	$K_{\text{H}_2\text{O}}$
0	$0,13 \cdot 10^{-14}$
25	$1 \cdot 10^{-14}$
250	$557 \cdot 10^{-14}$

pH вредност

$$\begin{aligned} [\text{H}^+] \cdot [\text{OH}^-] &= 10^{-14} \quad \Leftrightarrow \quad C_{\text{H}} \cdot C_{\text{OH}} = 10^{-14} / \log \\ (-\log C_{\text{H}}) + (-\log C_{\text{OH}}) &= 14 \end{aligned}$$

за $\text{pH}=7$ биће $C_{\text{H}}=C_{\text{OH}}$, тј. вода је неутрална,

за $\text{pH}>7$ биће $C_{\text{H}}<C_{\text{OH}}$, тј. вода је базна,

за $\text{pH}<7$ биће $C_{\text{H}}>C_{\text{OH}}$, тј. вода је кисела.

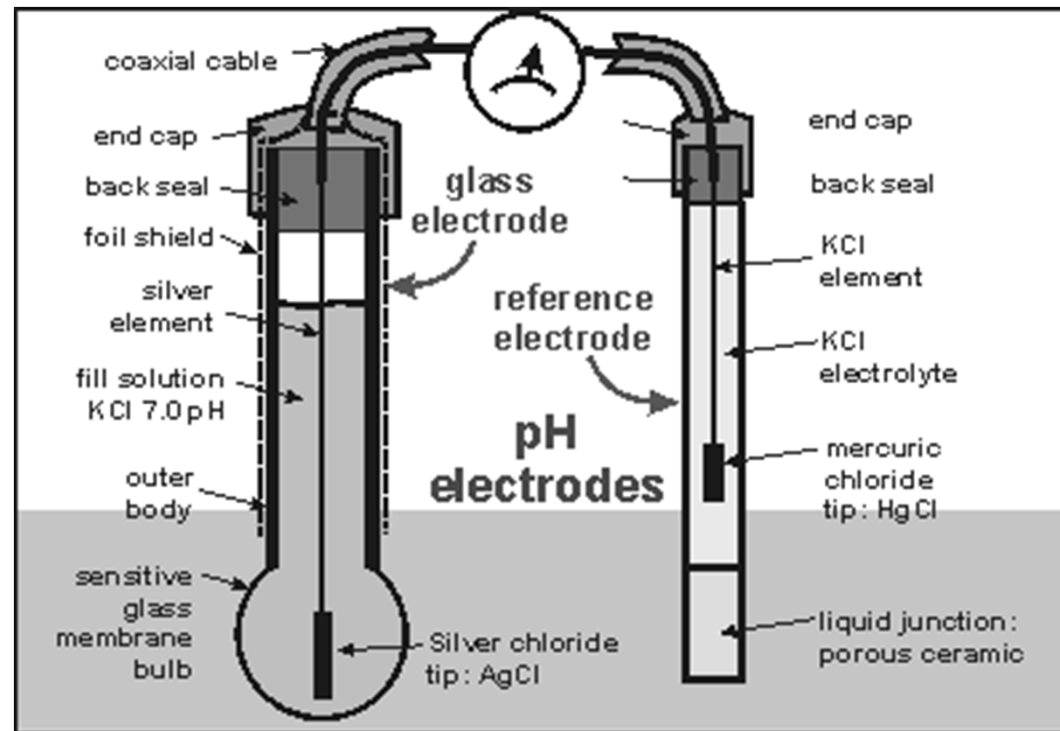

Одређивање рН вредности

- квалитативно (колориметријска метода помоћу индикаторских трака – лакмус папир),
- квантитативно (помоћу инструмента – рН метра).

Одређивање рН вредности помоћу рН метра

Примери рН метара

Пример рН индикаторских трака

